

KWAME NKRUMAH

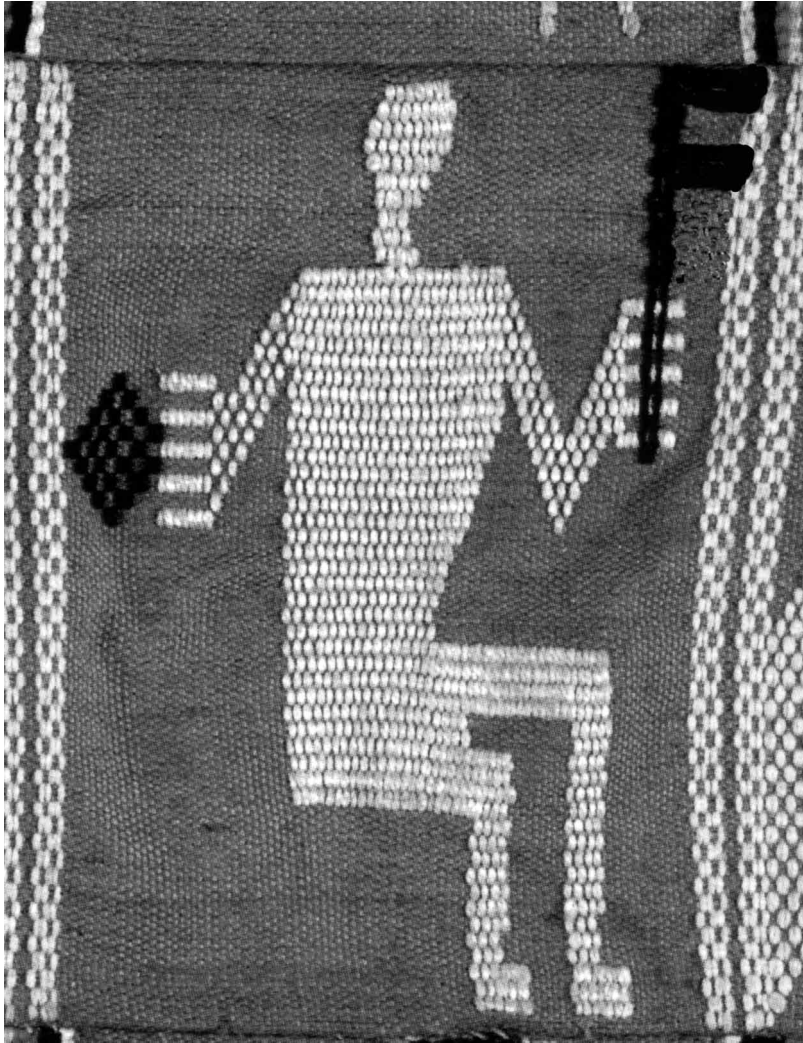
Yhteistunto

[...]

Sosiaalisen koheesion hienovaraisia keinoja tarvitaan, koska suureen osaan elämästä ei voi puuttua suoraan tai keskitetysti. Monien elämänalueiden järjestäminen edellyttää muita kuin lainsäädännöllisiä menetelmiä. Ja nämä pakottomat menetelmät juuri ovat noita hienovaraisia keinoja yhteiskunnalliseen yhteenkuuluvuuteen. Mutta vaikka eri yhteiskunnat olisivatkin samaa mieltä vaaditun yhdenmukaisuuden asteesta, ne painottavat keinoja eri tavoin. Kokemuksesta, sosio-ekonomisista olosuhteista ja filosofisista perustuksista riippuu, miten mikäkin yhteisö korostaa mitäkin keinoa.

Afrikassa täytyy näiden painotusten nyt kytkeytyä vallitsevaan tilanteeseen, jossa olemme saamassa takaisin poliittisen itsenäisyytemme. Tästä näkökulmasta tulee erottaa kolme laveaa juonnetta. Afrikkalaisen yhteiskunnan yksi osa kattaa oman perinteisen elämäntapamme, toisen muodostaa islamilaisen perinteen läsnäolo mantereella, ja kolmatta vastaa kristillisen perinteen ja länsieurooppalaisen kulttuurin ujuttautuminen Afrikkaan kolonialismi ja uuskolonialismi liikevoiminaan. Näitä kolmea osaa elähdyttävät kilpailevat ideologiat. Koska yhteiskunta kuitenkin edellyttää tiettyä dynaamista yhtenäisyyttä, jonkin sellaisen ideologian on murtauduttava esiin, joka tyydyttäen aidosti kaikkien tarpeet syrjäyttää keskenään kilpailevat ideologiat, heijastelee yhteiskunnan dynaamista ykseyttä ja opastaa sitä jatkuvaan edistymiseen.

Perinteisen Afrikan asennetta ihmiseen voi yhteiskunnalliselta ilmiänsultaan kuvata vain sosialistiseksi. Se on perua siitä, että Afrikassa ihmistä pidetään ennen muuta henkisenä olentona, jolla on alun pitäen tiettyä sisäistä kunnollisuutta, eheyttä ja arvoa. Tämä on vir-

kistävä vastakanta kristilliselle ajatukselle perisyinnistä ja ihmisen alennustilasta.

Inhimillisen periarvokkuuden ideasta seuraa meille sosialistista laatua olevia velvollisuuksia. Tässä tavataan afrikkalaisen kommunalismien teoreettinen perusta. Yhteiskunnallisen ilmaisunsa tämä teoriaperus sai klaanin kaltaisissa instituutioissa, jotka alleviivasivat kaikkien ihmisten lähtökohtaista tasa-arvoisuutta ja enemmistön velvoitteita yksilöä kohtaan. Tällaisessa yhteisöllisessä tilanteessa ei voinut syntyä marxilaisia luokkia, joilla tarkoitan luokka-asemaa horisontaalisessa yhteiskunnallisessa kerroksellisuudessa. Siinä luokat ovat liittyneet toinen toisiinsa tavalla, jossa taloudellinen ja poliittinen valta jakautuu epäsuhtaisesti. Sellaisessa yhteiskunnassa on luokkia, jotka riisto murtaa, repii ja jauhaa rikki. Luokat istuvat toistensa olkapäillä. Tässä mielessä perinteisessä afrikkalaisessa yhteiskunnassa ei ollut luokkia lainkaan.

Perinteisessä afrikkalaisessa yhteiskunnassa ei mitään lahkoetua voitu pitää ylimpänä; lainsäädäntö- ja toimeenpano-

valta ei edistänyt minkään tietyn ryhmän pyrkimyksiä. Ylinä oli kansan hyvinvointi.

Kolonialismi tuli ja muutti kaiken. Ensinnäkin esittäytyivät siirtomaan hallitsemisen välttämättömyydet. [...] Menestyäkseen siirtomaahallinto tarvitsi luotofrikkalaisten kaartin, jolle annettiin vähimmäismäärä eurooppalaista opetusta ja joka tartutettiin näin eurooppalaisilla ihanteilla, jotka he huomaamattaan hyväksyivät päteviksi myös afrikkalaisille yhteisöille. Nämä siirtomaaisäntien paikalliset käsikassarat toimivat näkyvästi lähellä uusia vallan lähteitä. Heille kertyi tiettyä arvovaltaa ja asemaa, jota ilman he olisivat jääneet oman yhteiskuntansa sopusointuisessa kehityksessä.

Heidän lisäksi ilmaantuivat vähitellen lukuisat kauppiat, lakimiehet, lääkärin, poliitikot ja ammattiyhdistysjohtajat, joiden taidot ja vauraustaso miellyttivät siirtomaahallinnon edustajia ja jotka loivat mahdollisuuden eurooppalaisen keskiluokan kaltaisen ihmisryhmän muodostumiseen. Esiintyi myös tiettyjä feodaalimielisiä aineksia, jotka kyllästet-

tiin eurooppalaisilla ihanteilla joko suoraan opetuksen avulla tai vapaammalla kaveeraamisella paikallisten siirtomaaisäntien kanssa. He antoivat ymmärtää, että heihin voisi turvata kaikkien hyväksikäytön perustavalle hallinnolle välttämättömien jäykkien ja vanhoillisten arvojen vaalijoina. He ikään kuin maksoivat jäsenmaksun päästäkseen luokkaan, johon nyt liitettiin yhteiskunnallinen valta ja esimerkillisyys.

Sellainen kasvatus, jonka me kaikki saimme, asetti jo varhaislapsuudessa eteemme maailman valtakeskusten ihanteita, joiden harvoin saattoi nähdä edustavan afrikkalaisen yhteiskunnan kokonaissuhteita, sopusointua tai edistystä. Taloudellisen toiminnan laatu ja mittasuhteet, kristillinen ajatus yksilön oman tunteen vastuullisuudesta sekä lukematottomat muut hiljaiset vaikutukset painoivat lähtemättömän jälkensä afrikkalaiseen yhteiskuntaan.

Mutta sen enempiä taloudellisen kuin poliittisenkaan alistamisen ei voida katsoa käyvän yksin perinteisen afrikkalaisen ihmis- ja yhteiskuntanäkemyksen tasa-arvoisuuden kanssa. Kolonialismista oli joka tapauksessa päästävä eroon. Afrikkalainen Herkules pitää karttunsa valmiina lyödäkseen upoksiin jokaisen pään, jonka kolonialistinen hydra ehkä vielä sattuu saamaan pinnalle.

Nyt kun todellinen itsenäisyys on palautettu, on luotava vielä uusi sopusointu, joka sallii perinteisen Afrikan, islamilaisen Afrikan ja euro-kristillisen Afrikan yhteisen läsnäolon, niin että se sovituu afrikkalaisen yhteisön alkuperäisiin humanistisiin periaatteisiin. Yhteiskuntamme ei ole sama vanha yhteiskunta, vaan uusi yhteiskunta, jota avartavat islamilaiset ja euro-kristilliset vaikutteet. Uusi ideologia kiinteytyy filosofisessa kannanmuodostuksessa, mutta se ei hylkää Afrikan alkuperäisiä ihmisläheisiä periaatteita.

Tuo filosofinen kanta syntyy afrikkalaisen omantunnon kriisistä, kun se kohtaa nykyisen Afrikan kolme juonnetta. Ehdotan sille nimeä *filosofinen yhteistunto*, sillä se tarjoaa teoreettisen perustan ideologialle, joka tähtää säilyttämään perinteisen afrikkalaisuuden lisäksi kokemuksen islamilaisesta ja euro-kristillisestä läsnäolosta ja synnyttämään yhteiskunnassa näiden sopusointuiseen yhteisvaikutukseen nojaavaa kasvua ja kehitystä.

Orjalaitos ja läänityslaitos ilmentävät yhteiskuntapoliittisia teorioita, joissa voimien hajautusta ei pidetä ongelmallisena. Molemmissa niistä työntekijät eli kansa,

jonka raadanta muokkaa luontoa yhteiskuntakehitystä varten, eristetään kaikesta päätösvallassa. Viheliäisessä työnjaossa yksi kansalaisluokka raataa ja toinen niittää sitä, mitä ei koskaan kylvänytkään. Ei orja- eikä feodaaliyhteiskunnassakaan luontoa muokkaava osa yhteisöstä ole se sama osa, joka eniten hyötyy tuosta työstä. Tunnettakoon kaikki hedelmistään, mutta kasvattakoot ne itse. Orjuudessa ja läänitysjärjestelmässä hedelmänsyöjät eivät ole hedelmäinkasvattajia. Tämä on hyväksikäytön ydinpiirre: kansanosa, jonka työ muokkaa luontoa, ei ole sama osa, jonka hyvinvointi lisäättyy tuosta muokkaamistyöstä.

Jokaisessa ei-sosialistisessa yhteiskunnassa tavataan kaksi kerrosta: sortajat ja sorretut, riistäjät ja riistetyt. Kaikissa tällaisissa yhteiskunnissa olennainen suhde kerrosten välillä on samanlainen kuin herrojen ja orjien, isäntien ja alamaisten välillä. Kapitalismissa, joka yhteiskuntapoliittisena teoriana vain jalostaa orjuuden ja läänitysjärjestelmän pääpiirteitä, kerrostunutta yhteiskuntarakennetta tarvitaan järjestelmän toimimiseksi. Vaaditaan yhteiskuntaa, jossa hallitseva luokka sortaa työväenluokkaa. Työllään luontoa muokkaava ja hyödykkeitä tuottava kansanosa ei kapitalismissa ole se osa yhteiskuntaa, joka nauttii tämän luonnonmuokkauksen ja tuottavuuden hedelmistä. Eikä näin kohene myöskään yhteiskunta kokonaisuudessaan.

Voidaan todella puhua yhteiskunnallisesta ristiriidasta, siinä määrin kuin se käy vasten yhteiskunnallisen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden periaatteita. On kyse myös taloudellisesta ristiriidasta, sikäli kuin se sotii sopusointuista ja rajoittamatonta taloudellista kehitystä vastaan.

Kapitalismi on feodalismien jalostamista, kuten feodalismi on orjuuden jalostamista. Olennaista vallan uudistuksissa on ollut yhdistää peruseriaatteen jatkuvuus taktiseen muutokseen tuon periaatteen ilmaisemisessa. Ajattelutapa ei muutu, ilmaisutapa vain, ei puheen sisältö vaan puheenparsi. Kapitalismin oloissa feodalismi joutuu tai pääsee uudistumaan, samalla kun sen peruseriaate vain hienostuu hienostumistaan. Orjuutuksessa ajatellaan, että riisto, toisten työn tulosten vieraannuttaminen tekijöistään, vaatii tiettyä määrää poliittista ja voimaan perustuvaa alistamista. Feodalismissa ajatellaan, että samaan tarkoitukseen riittää vähempikin määrä samankaltaista alistamista. Kapitalismissa ajatellaan, että sopiva määrä on vieläkin pie-

nempi. Psykologisia kumousärsykeitä laannutetaan ja hyväksikäyttö saa uutta elinvoimaa, kunnes kansa keksii vallan uudistamisen ja vallan kumoamisen välisen *vastakkaisuuden*.

Niin kapitalismi jatkaa sille luonteenomaisia pompöösejä suunnitelmiaan ja kitsaita uudistuksiaan, samalla kun se pakottaa yhden yhteiskunnan osan tarjoamaan itsensä toiselle osalle, joka elää sen siivellä. Tie kapitalismiin orjien ja läänitysten kautta muotoutuu yhtä hyvin tuotantomuodon muutoksista kuin myös työvoiman pakottamisen uusista keinoista. Kapitalismi on herrasmiehen tapa orjuuttaa.

Nykykapitalismin vakiotemppuihin kuuluukin matkia erinäisiä sosialistisia aloitteita ja ajaa niillä omia tarkoituksiinsa. Eri osapuolten mielistely ei ole kapitalismille pelkkää ajanvietettä; sen ympärillä pyörii kokonainen strategia. Sosialismissa haetaan kasvua tuotantotasoon, jotta ja vain jotta tuotannon omilla ponnistuksillaan mahdollistava kansa voi nostaa elintasaan ja kohottaa tietoisuuttaan ja elämänsä laatua. Kapitalismi hakee samaa, muttei samoin tavoittein. Kasvava tuottavuus kyllä kohottaa kapitalismissa elintasa; mutta kun tulonjako riistettyjen ja riistäjien välillä pidetään entisellään, kaikki tuotantovoitot merkitsevät riistetyille vain kasvavaa *määrää* karttuvasta lisäarvosta, vaan ei millään suurempaa *osuutta* siitä. Näin kapitalismi löytää uuden tien uudistusten näennäiseen läpivientiin, samalla kun se itse teossa välttää niiden toteuttamisen.

Joka etsii sosialismin yhteiskuntapoliittista varhaismuotoa, kääntyyköön kommunalismin puoleen. Sosialismi suhtautuu kommunalismiin niin kuin kapitalismi orjalaitokseen. Sosialismissa kommunalismin pohjperiaatteet saavat nykyaikaisiin oloihin suhteutetun ilmauksensa. Kun kommunalismi voi epäteknisessä yhteiskunnassa olla *laissez faire*-muotoista, pitkälle kehittyneiden tuotantomuotojen teknisessä yhteiskunnassa täytyy kommunalismin pohjperiaatteille luoda keskitetty ja vastaavasti kehitynyt ilmentymä, jottei synny halkeamia luokkien välille ja näihin kytkeytyvää taloudellista epäsuhtaa ja poliittista epätasaa-arvoa. Sosialismin tulee siksi olla sitä, mitä se on: kommunalismin periaatteiden puolustamista modernissa tilanteessa. Sosialismi on yhteiskunnallisen järjestäytymisen muoto, joka kommunististen periaatteitten ohjaamana omaksuu menettelytapoja ja toimenpiteitä, jotka väes-

tönkasvu ja teknologinen kehitys tekevät välttämättömiksi.

Nämä pohdinnat valaisevat hyvin vallankumouksen ja uudistuspyrkimysten merkitystä sosialismille. Siirtymä orjuutuksen, feodalismien ja kapitalismin perintölinjasta sosialismiin voi tapahtua vain vallan kumoamisen kautta: vallan uudistukset eivät siihen johda. Reformeissa näet pysytetään peruseriaatteita vain niiden ilmaisua vaihtamalla. Marxin sanoin se jättää rakennuksen palkit ja pilarit koskemattomiksi. Joskus uudistaminen saattaa suorastaan lähteä liikkeelle pyrkimyksestä vaalia yksiä ja samoja peruseriaatteita. Uudistusten tie on itse säilytyksen taktiikkaa.

Vallankumous on siten välttämätön väylä sosialismiin siellä, missä edeltävään yhteiskunnallis-poliittiseen rakenteeseen on luotu henkeä periaatteilla, jotka merkitsevät sosialismin vastakohtaa. Näin on laita kapitalistisessa rakennelmassa (ja niin myös kolonialistisessa rakennelmassa, sillä siirtomaaherruuden rakenne palvelee olennaisesti kapitalismia). Erotan kaksi kolonialismia, kotimaisen ja ulkomaisen. Maahan kotiutunut kapitalismi on kotoista kolonialismia.

Missä nykypolven johtaa kommunalismin linja, siellä tie sosialismiin kulkee uudistusten kautta, sillä pohjperiaatteet eivät eroa toisistaan. Kuitenkin silloin, kun tämä polku etenee kolonialismin läpi, uudistus muuttuu vallankumoukselliseksi, koska siirtyminen siirtomaaherruudesta aitoon itsenäisyyteen on kumouksellinen tapahtuma. Yhtä kaikki kommunalismin ja sosialismin välillä säilyy jatkuvuus: kommunalistisissa yhteiskunnissa sosialismi ei ole vallankumouksellinen oppi, vaan kommunalismia pohjustavien periaatteitten uudelleen esittäminen tämänpäivän muotokielellä. Sen sijaan siirtymä ei-kommunistisesta yhteiskunnasta sosialismiin on vallankumouksellinen siirtymä, jota ohjaavat kommunismin pohjperiaatteet.

Omaelämäkerrassani olen sanonut, että kapitalismi saattaa osoittautua turhan monimutkaiseksi järjestelmäksi vasta itsenäistyneessä maassa. Tahtoisin lisätä tähän sen tosiseikan, että kapitalismin ennako-oletukset ja tarkoituserät ovat vastakkaisia afrikkalaisen yhteiskunnan luonteelle. Kapitalismi merkitsisi Afrikan persoonallisuuden ja omantunnon pettämistä. [...]

Suomentanut Jarkko S. Tuusvuori